

I. FEJEZET

A sport fogalma és jelentősége

Irták dr. Koch Nándor és dr. Rabtnovszky Márius

Siklóssy László dr. »A magyar sport ezer éve« című művében a sport fogalmának következő meghatározását találjuk: »A sport az a játék, amely egyoldalú hivatásunkat kiegészíti és egyéniségünket a tökéletesség felé viszi.« E meghatározás — a szerző megállapítása szerint — megfelel az új angol felfogásnak, amennyiben az angol »sport« szó játék-kedvtelést, röviden játékot jelent. A továbbiakban a szerző elkülöníti a szellemi játékot a fizikai (testi) játéktól, vagyis a lélek sportját a test sportjától. Az előbbi csoportba sorolja a művészetek, a tudomány, a technika, a közgazdaság terén való amatőrkedést (pl. műgyűjtés, botanizálás, rádiósport, bélyeggyűjtés), továbbá a sakkjátékot és a kártyajáték különböző fajait. A testi sportok között megkülönböztet természetes sportokat, amelyek valamely komoly élethivatás játékos másai (pl. vadászat, halászat, motorvezetés, aviatika) és mesterséges sportokat, amelyek csak emlékeztetnek valamely komoly foglalkozásra (ilyen a modern sportok legtöbbje). Végül rámutatott a szerző arra, hogy a szellemi és testi sportok teljesen nem különíthetők el egymástól, mert a szellemi sportok (pl. sakk) is bizonyos fokú fizikai megerőltetéssel járnak, másrészt a test sportja át meg át van szöve értelmi elemekkel, aminők pl. az egyéniségüknek megfelelő sportág kiválasztása, testünknek célszerű előkészítése a versenyzésre (tréning), a versenyben a helyes erőbeosztás és taktika stb. stb.

A sportnak Siklóssy dr. által megadott fenti tömör meghatározását a továbbiakban alapul elfogadjuk, de viszont hangoztatjuk, hogy az ugynevezett szellemi játékokat nem kívánjuk a sport fogalma alá vonni és a sport szó alatt kizárólag a testi sportot értjük, ami — miként azt Siklóssy dr. is elismeri — megfelel e szó köznapi használatának.

Ha elfogadjuk azt az értelmezést, hogy a sport játékot jelent, amely »foglalkozásunk egyoldalúságát hivatott kiegészíteni«, úgy elsősorban az amatőrsportra kell gondolnunk. Mert az amatőrsportnak valóban egyik célja, hogy az egyént a mindennapi munka egyhanguságából rövid időre kiemelje és olyan szórakozást nyújtson neki, amely egyrészt testének egészséges fejlődését biztosítja, másrészt új gondolatkörbe vezet és így szellemét is felfrissíti. A professzionalista sport — feltéve, hogy az egyén teljesen ennek él és más (testi vagy szellemi) foglalkozást nem űz — magábavéve is hivatás, miért is nem jelent olyan értelemben szórakozást, mint az amatőrsport.

A sport fogalmának fent idézett meghatározása azonban a pusztá szórakozásnál magasabb célt is megjelöl, amikor azt mondja, hogy

a sport »az egyéniséget a tökéletesedés felé viszi«. Ez nem jelent mást, mint amit már a görögök is hangoztattak: *a test és a lélek egymással harmonizáló egészséges fejlődését*. Hogy a görögök *gimnasztikája* — amely alatt az akkori idők sportját kell érteni. — valóban ezt a magasabb célt szolgálta, megállapíthatjuk *Lukianosnak*, a görögök legszellemesebb írójának a *gimnasztikáról* szóló híres művéből, amely az első bátor, határozott hangú védőirat a testi kultúra mellett, a szellemi kultúra egyedül üdvözítő voltának hirdetőivel szemben. Lukianos művében találjuk meg legelőször tömören összefoglalva a sport feladatát, célját, amely ma sem lehet más, mint volt a hellén világban. »*A gimnasztika feladata* — írja Lukianos — *hogy az ifjakat megőrizze az álnagyravágyástól, nehogy nemtelen téren keressék a versenyt és elbizakodottakká és könnyelműekké váljanak; feladata másrészt, hogy képessé tegye az ifjakat hazájuk szabadságának, jólétének és dicsőségének megvédésére; szóval, hogy megadja az ifjuságnak az erkölcsi és testi erőt.*«

A görögök »*kalokagathia*« szóval — ami a szép és a jó egységét jelenti — fejezték ki a testnek és a léleknek fiaiktól megkövetelt harmóniáját s ezt a rendszeres gimnasztikával (sportolással) kívánták elérni. Ma úgy mondhatjuk, hogy fiainkból a sport útján »talpig embert« akarunk nevelni, derék férfiakat, akik becsülettel megállják helyüket az életben ugyis mint egyének, ugyis mint a nemzeti közösség tagjai.

Ha így fogjuk fel a sport feladatát — és így is kell felfogni, — akkor nem tartjuk elcsépeelt szólásmódnak a *Juvenalis* szatiráiból vett híres idézetet: »*Mens sana in corpore sano*«, hanem a sportolás vezérelvének tekintjük az ebben kifejezett bölcs megállapítást, amely szerint »*ép lélek*« — vagyis kifogástalan jellem és produktív szellem — csak »*ép test*«-ben — azaz edzett, egészséges szervezetben fejlődhet ki.

Ezzel megjelöltük a sportnak, mint *testedző* tényezőnek a jelentőségét. Ebből kell kiindulnunk, hogy rávilágítsunk a kedvező hatásra, amit a sport, a testi erő és ügyesség fejlesztése mellett, az egyének és tömegek lelkére gyakorol.

A *testedzés* alapján véve egészségügyi ténykedés és sok olyan módja van, amelynek egyetlen kimondott célja az egészség megóvása a szervezet ellentálló képességének növelése által (pl. egészségügyi séta, szobatorna, hideg lemosások, fürdőzés, stb.). A sportszerű *testedzés* tulajdonképpen ugyanezt a célt szolgálja, de magát a sportolót, ha tisztában van is a sportolás egészségügyi jelentőségével, mégsem ez sarkalja, hanem inkább az a vágy, hogy erősebb, ügyesebb legyen a másikkal, hogy legyőzze társait, akik ugyanabban a sportágban gyakorolják magukat. Így kapcsolódik bele a sportba a verseny, ami nélkül tulajdonképpen nincs is sport, mert hiszen a versengés az a hajtóerő, amely a szélsőségekre hajló ifjuságot a sportszerű *testedzés* előírt szabályainak keretébe szorítja, őket sportszerű életre és a nekik talán terhes és egyhangu gyakorlatok (tréning) pontos elvégzésére kényszeríti. Jól tudták ezt már a görögök is, azért kapcsolták össze a szigorú felügyelet alatt és alaposan átgondolt terv szerint végzett gimnasztikát a versennyel, az *agonisztikával*.

A mondottakból következik, hogy a verseny nem lehet a sport végső célja, hanem csupán hatékony eszköz, amellyel rávehetjük nemcsak a különben rátermett egyéneket, hanem a tömegeket is a *testedző* sport gyakorlására. Mivel pedig a verseny nem végső cél, hanem csak eszköz magasabb célok érdekében, ennél fogva a sportban (ahol ezt az eszközt igénybe vesszük) igyekszünk minden tuhájtásnak elejét venni azzal, hogy szabályokat állítunk fel, amelyek között a versenyre-

való előkészületnek (tréning-szabályok) és magának a versenynek (játék- és versenyszabályok) le kell folynia. De a sport terén más is történik annak érdekében, hogy a versengést keretek közé szorítsák, az egészségre káros tulhajtást és a tisztességtelen versenyt meggátolják: nevezetesen a sportéletben társadalmi szervezkedés történik oly módon, hogy a sportoló egyének egyesületekbe, az egyesületek nemzeti szövetségekbe, ezek viszont nemzetközi szövetségbe tömörülnek és valamennyien igyekeznek a kötetlenségbe tartozó egyének és tömegek sportolási lehetőségét sportpályák építésével, sporteszközök és sporttanítók (trénerek) rendelkezésre bocsátásával stb. biztosítani.

A sportszervezetek ilyenformán részesei lesznek a világszerte végzett szociális munkának: a népegészségügyi tevékenységnek, amely — a sporttal való vonatkozásban — nemcsak a testi egészség általános fejlesztését jelenti, mint a kimondott közegészségügyi intézmények, hanem — a sport jellemnevelő hatásánál fogva — jelenti egyúttal a nép »lelki egészségének«
ápolását is.

Am a sportszervezetek nemcsak azzal tesznek szolgálatot a népegészségügynek, hogy alkalmat adnak egy sereg embernek a sport gyakorlására, hanem közvetve azzal is, hogy nyilvános versenyeket rendeznek, a sportpályákra csábítják a versenyek iránt érdeklődő közönséget és így elvonják a tömeget az egészségre és erkölcsökre káros szórakozásoktól. Ilyen szempontból tehát a sportnak mint látványosságnak is van létjogosultsága, annál is inkább, mert a nyilvánosság előtt való szereplés magukra a sportolókra is kedvező hatása.

A nyilvános versenyzéssel kapcsolatban mindjárt rámutathatunk a sport közgazdasági jelentőségére is. Ez nemcsak abban nyilvánul meg, hogy a sportolásnak mind nagyobb körben való elterjedésével párhuzamosan fejlődik a sportcikk ipara, hanem abban is, hogy a sportlátványosságok (nálunk különösen a futballmérkőzések) technikai lebonyolítása egy sereg embernek nyújt állandó vagy alkalmi kereseti lehetőséget, ezenkívül élénkíti a közlekedési és vendéglői forgalmat, sőt még a nyomdaiparnak is hasznára van a rendezésnél nélkülözhetetlen tömeges nyomtatványok megrendelésével.

Azok után, amit a sportról, mint szórakoztató testedző tényezőről mondtunk, nem nehéz rámutatni a lelki hatásra, amit a sport az egyénekre és tömegekre gyakorol. Mivel a sport szórakoztató játék, ennél fogva jótékony hatással van a kedélyre. A kedélyhullámzásoknak legtöbb esetben nemcsak pszichikai, hanem talán még inkább fiziológiai okai vannak, miért is érthető, hogy a helyesen üzött sport — amely feljavítja a test kondícióját és kellemessé teszi a fizikai közérzést — általában jó kedélyűvé formálja a vele foglalkozókat. Az igazi sportembert derűs életfelfogás, kiegyensúlyozott kedélyhangulat, a humor iránti fogékonyság jellemzi, amivel együttjár a jószívűség és ennek sokféle megnyilatkozása. Az a sportember, akire nincsen ilyen hatással a sportolás, az rendesen nem termett sportra.

A kedélyjavító hatás mellett szembevetendő a sport jellemfejlesztő ereje. Az a körülmény, hogy a sport nem szabadon csapongó, hanem szabályok kereteibe szorított játék, valamint az is, hogy a sportélet társadalmi keretek között folyik, fegyelemre szoktatja a sportolókat. Ez a fegyelem elsősorban önfegyelmezésben nyilvánul meg, olyan értelemben, hogy a sportoló kerül minden olyan kilengést, amely eredményes szereplésében gátolja és teszi ezt ama közösség (egyesület, szövetség, nemzet) érdekében is, ahová tartozik. De megnyilvánul a fegyelem a tiszteletben is, amely a sportolóban kifejlődik vezetői, tanító-mesterei (trénerek), nálánál kiválóbb bajtársai, de általában a vele egy-

törekvésű sporttársak, sőt még az ellenfelek iránt is. Ezzel együttjár a tekintély elismerése és megbecsülése, valamint az a nemes becsvágy, hogy eredményes munkával magunknak is tekintélyt, népszerűséget szerezzünk. Az önfegyelmézést, a tekintélytisztelést és mások megbecsülését, valamint a becsvágyat a sportoló kiviszi az életbe is, s e készséggel felszerelve, ott is megszerzi magának a társadalomban erkölcsi pozíciót jelentő tekintélyt. De mást is visz magával a sportoló az életbe: az önismeretet, amely a versengés közben saját teljesítő-képességéről kialakul benne és az erős akaratot, amit a sporttéren való küzdés, a minél jobb eredmény elérésének a vágya fejlesztett ki benne. A sportszerű élet és versenyzés, valamint a magasabb cél felé törekvés tisztultabb erkölcsi felfogást alakít ki lelkében, s ez is olyan készség, amelynek csak hasznát láthatja az életben.

Ha mindezek a tulajdonságok különböző fokban fejlődnek is ki, végeredményben nivelláló hatással vannak arra a közösségre, amelyet a sport hozott össze. A jó példának talán sehol sincs olyan kiegyenlítő ereje, mint a sportolók között, akiket közös ambíciók fűtenek, közös ideálok lelkesítenek és közös célok vezetnek. A sportegyesületben tömörült egyének között megszűnnek a társadalmi, vallási, világnézeti és egyéb különbségek, hiszen a sport nem ismer más különbséget, csak amit az erő és az ügyesség mutat fel. Még inkább erősítik közöttük ezt a kapcsolatot a nemzeti sportszövetségek, amelyekben szerephez jut, társadalmi különbség nélkül, minden olyan sportember, aki a sport felsőbb irányítására hivatott és ahol egyenlő jogokat élvez minden sportegyesület. És a nemzeti szövetségek érdekeiért egy vonalban küzd valamennyi sportoló egyén és egyesület, mert egyformán kívánatos valamennyiükre a közös, összefogó szerv erősödése, másrészt pedig, mert e szövetségek reprezentálják a külfölddel szemben egy-egy sportágban a nemzeti erőt. Így gyűjtik végeredményben a magasabb célok közös táborba egy-egy nemzet valamennyi sportolóját, akik maguk között egy kis demokratikus társadalmat alakítanak, amelyben bajtársi szellem tartja össze az egyéneket, egyesületeket, szövetségeket. És ez a kis társadalom annyira egy, hogy még egységes nyelve is van, a speciális sportnyelv, amelynek kifejezéseit csak az érti meg, aki benne él a sportban és tisztában van a fogalmakkal, amit a sportszavak megjelölnek.

Miután a sport — a célját, szervezetét, gyakorlásának a módját, sőt a nyelvét tekintve is — azonos csaknem az egész világon, ennél fogva a nemzetközi életnek egyik legjelentősebb tényezője, annál is inkább, mert nagyszerű internacionális szervezete (nemzetközi szövetségek és szabályok, olimpia, különböző nemzetközi versenyek stb.) lehetővé teszi a nemzeteknek egymással való folytonos, barátságos érintkezését, s ezzel egyengeti a népek között a megértésnek és végeredményben talán a világbékének az utját.

A sportnak ez a sok irányba ható jelentősége érthetővé teszi, hogy csaknem valamennyi művelt állam nagy gondot fordít a sport fejlesztésére. Hiszen a sport a maga nevelő hatásával kitűnő eszközt ad az ifjuság testi és lelki erejének fejlesztésére és ezzel a nemzeti erő növelésére. Ezért vezették be az iskolai és katonai nevelés terén csaknem mindenütt a szabadtéri sportokat és ezért tekintik a kulturállamok legtöbbjében állami feladatnak a sporttelepek létesítését, a társadalmi sportegyesületek támogatását, szóval a sportolás lehetőségének biztosítását. A másik ok, ami a sport hivatalos felkarolását sürgeti, az, hogy a sport egyik legjobb propaganda-eszköz, amellyel a külföldön dokumentálni lehet a nemzet erejét és kulturális fejlettségét, s amellyel más népek érdeklődését, rokonszenvét, becsületét meg lehet szerezni.

Ilyenformán a sport bizonyos fokig politikai faktor is, amennyiben elősegíti és kiegészíti a diplomácia munkáját.

Mikor mindezt elmondjuk a sportról, felvetődik a kérdés, hogy a professzionista sport — amelyet hivatásból üznek és amely természeténél fogva üzleti alapon épül fel — magánviseli-e a sportot általában jellemző bélyegeket és megvan-e a sokoldalú jelentősége? A felelet az, hogy a helyesen felfogott és megszervezett professzionizmus — amely a sport érdekeit az üzleti érdekek fölé tudja helyezni — igenis megfelel mindenben a sport fogalmának és ennél fogva a jelentősége sem kisebb, mint az amatőr-sporté. A hivatásos versenyző éppen úgy testedző és léleknevesítő szórakozást találhat a sportban, mint az amatőr és ha pénzért versenyez is, szereplése mégsem válik cirkuszi mutatvánnyá, akrobatizmussá, mert a versengésre, az erőki-fejtésre nemcsak az egyéni érdek, hanem magasabb szempontok is sarkalják, nevezetesen az egyesületi vagy a nemzeti becsület megvédésére való törekvés. Végeredményben tehát azt mondhatjuk, hogy a helyesen értelmezett sport — akár amatőr, akár professzionista alapon üzik is — lényeges része a nemzeti kulturának és mint ilyen éppen úgy megérdemli az érdeklődést, mint az emberi művelődésnek és haladásnak más tényezője.

Amíg azonban az amatőröket és professzionistákat a sport helyesen értelmezett magasztos eszménye egy táborban egyesíti, addig élesen el kell különítenünk a testi és lelki szükségletekből sportolókat azoktól, akik divatból üzik a sportot, mert az *fashionable*. Vannak ugyanis, akik azt a nézetet vallják, hogy a sport ma annyira elterjedt kultusza csak muló divat, mint a *mah-yong* vagy a *rummy* »sportja«. Ez a nézet azonban a modern sport lényegének teljes félreismerésén alapszik. A sport egyszerűen a társadalom élettani követelménye, a nagyvárosi élet közvetlen következménye. (Itt meg kell jegyeznünk, hogy a technika fejlődésével még a falu is bizonyos fokig elvárosiasodik, mert mind kevesebb és egyoldalabb szerepe jut a festi munkának. Ezért is oly fontos a falu sportja.) A sportolók tábora csak növekedhet és lehullani azok fognak, akiknek a sport tényleg pusztán divat és nem szükség.

Egyébként a divatból való sportolás mindig csak az illető sportág csecsemő-korában jelentkezik. Ma már, amikor a sport folytatván a kezdet nehézségein — amint mondtuk — a társadalom élettani követelménye lett és annyira behálózza kulturális életünket is, hogy sok tekintetben ott is irányító szerephez jutott. Így például a divatban. Kétségtelen ugyanis, hogy a mai divat, melyet elfogulatlanok — kinövéseitől eltekintve — egészségesnek és okszerűnek tartanak, sokat köszönhet a sportnak és a sportszellemlnek. A sport könnyen, fesztelenül mozgó embereket kíván meg; a sportban férfi és nő egyenrangú ellenfél és küzdőtárs. Ez a sportszelleml teremtette meg az ugynevezett »fius« divatot, a könnyű anyagok és rövid szoknyák kultuszát, a bubí- és eton-frizurát. Amily szép és üdítő látvány az átsportolt nő diszkréten divatos ruházatban, olyan visszataszító és kellemetlen, ha elhízott, ápolatlan izomzatú, nehézkes mozgású asszonyok alkalmazkodnak tulzott lelkiismeretességgel a divat előírásaihoz. A mai női divat alkalmas arra, hogy az erőt, a ruganyosságot, a gyorsaságot juttassa érvényre. Az a hölgy tehát, aki haladni akar a korrall, küzdje ki magának a divatos viselet testi előfeltételeit.

A mindennapi férfiöltözködés még távolról sem igazodik eléggé a sportszellemlhez. Érdekes, mennyivel maradibb e tekintetben a férfi a nőnél. A kemény gallér és a hosszú nadrág, a félig nyitott kabát viselete nagyban gátolja a mozgás könnyűségét és szabadságát.

Természetes, hogy a különösképpen sportcélokra készült ruházat, a tennisz-, a golf-, a si-, az autódressz mindenképpen számol az illető sport követelményeivel, anélkül azonban, hogy a szezonról-szezonra váltakozó divatos »vonalat« és szint elhanyagolná. Talán fölösleges megjegyeznünk, hogy a divat kicsinyes és szezononként váltakozó előírásainak való hódolás éppenséggel nem sportszerű követelmény.

Azonban nemcsak a divatot befolyásolja a sport. Hatással van pl. esztétikai felfogásunkra is. Arra is, amit a szépségről alkotunk. A szépség fogalma különben is változó. Más volt a szépségideál például a XV., más a XVI., más a XVII. században. Nagyon változott a szépségideál az utolsó 30 évben is. A 19. század végén a dekadens, bágyadt, érzélgős szépség volt a divat: férfiaknál lobogó szakáll és haj, sápadt arc, vékony csont; nőknél kétarasznyí derék, vékony váll és csipő, de erősen domború mell és comb. A mai szépségideál csak a férfiakra vonatkozólag egységes: a határozott vonású, délceg, amelleit ruganyos mozgású, vállas, de karcsu férfi számít szépnek. A női szépséget illetően nem oly egységes az ízlés, de általában a friss, karakteres arcú, karcsu, sehol erősen nem domborodó, hanem bakfisos alaku nő számít szépnek.

Hogy a sport a szépség szolgálatában áll, ahhoz semmi kétség sem fér és hogy a mai szépségideál egyuttal sportideál is, kitűnik a fentiekből. Az észszerű és sokoldalú sport, különösen ha művészi mozgásgyakorlatokkal párosul, egyenesen széppé tesz. De az egyoldaluan vagy tulhajtottan művelt sport a szépség ellen tör. A túlzott izmos-ság férfnál-nőnél egyaránt visszataszító, nem is szólva arról, hogy nehézkessé teszi a mozgást. De a szépség rovására megy az is, ha egyes testrészek túlfejlődnek más testrészek rovására, ami a csak egyféle sportot űző sportemberrel esik meg. Az ideális sportolót a sport megszépíti. Aki egyoldaluan és művészi érzék nélkül sportol, azt el is csufithatja.

A szépség, amivel a sport művelőjét felruházza, a gazdag mozdulatanyag, amit csak a kisportolt emberi test nyújthat, nem kerülhetette el a művészek figyelmét. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy nem minden kor és nem minden kultúra szellemének felel meg a tökéletes emberi test ábrázolása. Vannak korok, melyek félelemmel tekintenek a természetre vagy pedig egész figyelmükkel és vágyódásukkal a túlvilágra összpontosítják gondolat- és érzelemvilágukat. Az első kor, melyben az ember belső összhangot érzett test és lélek között: a klasszikus ókor, különösképpen pedig a görög művelődés virágkora a K. e. 5. században. A klasszikus emberfajta urnak érzi magát az egész világ felett és büszke öntudatosságában az ember külső és belső erejét, teljesítőképességét, szépségét helyezi mindenek fölé. A klasszikus ókorban az istenek is csak emberek, mégpedig hibáikkal, erényeikkel fokozottan emberi emberek. Nem csoda, ha ekként a sport és a kisportolt test ábrázolása a klasszikus ókorban éli virágkorát.

Am a sportábrázolást megtaláljuk a klasszikus ókornál régebbi korokban is, megtaláljuk továbbá régebbi és jelenkori kezdetleges művelődésű népeknél is. A legősibb sport a vadászat. Nehéz megkülömböztetni e téren a professzionizmust az amatőrségtől, mert hisz a vadembernek elsősorban a táplálék szempontjából van szüksége a vadászatra. Még sem fér hozzá kétség, hogy a célszerűségi szemponton túl a vadembernek is tiszta gyönyörűséget okoz a fürgelábu állat és gyorsröptű madár üldözése erdön, pusztán, mocsáron át. Eppen a képzőművészeti emlékek tanuskodnak e gyönyörűség létezéséről: a kőkorszak embereinek barlangfestészete, mellyel a mai busmanok és eszkimók festészete rokonvonásokat mutat. Meglepő a jellemerő, mellyel vad és vadász sajátos mozdulatait

kevés vonással megrögzítik. Egyiptomban, Assziriában, mint uralkodók felséges passziójának megörökítése maradt ránk számos kódomborművön, vadászatok, halászatok és madarászatok ábrázolása, melyeknél a mai sportembert különösképpen az állati mozgások megragadóan jellemző megfigyelése érdekelheti, függetlenül a tisztára művészetileg is hallatlanul nagy teljesítménytől. A vadászatokon kívül táncos akrobaták (Egyiptom) és bikaviadal (Kréta) ábrázolása maradt ránk a sport tágabban értelmezett köréből.

A tulajdonképpeni sportoló embert mégis csak a görög művészet ábrázolta először. Kocsiversenyek visszaadása (vázafestészetben, szobrászatban) már az ó-görög művészet klasszikus korszaka előtt is előfordul. De magában azt aényt, hogy a görög művészet, minden addigi művészettel ellentétben, valóság-hű formában ábrázolhatta az emberi testet, a görögség nagyszerű sportkulturája tette lehetővé. A gimnáziumok és sphairisterionok porondján ott ugrott, futott, birkózott a meztelen ifjak és lányok legjava, eleven modellként. A sport lényeges kifejezője lett az egész világfelfogásnak és így a görög ember- és életideál legkitünőbb kifejezője az athléta, vagy — ami egyre megy — az athlétatermetű isten szobra. Egyes szoboralkotások felejthetetlenül átmentek a köztudatba: így, a klasszikus kor küszöbéről *Myron* szobrász »Diszkoszvető«-je, néhány évtizeddel később *Polykleitos* »Gerelyvivő«-je vagy »Diadumenos«-a (a győztesnek kijáró szalagot a homlokára kötő ifju). Tán *Polykleitos* szobraiban testesül meg legtisztábban a klasszikus emberideál: a büszke, derüs, öntudatos, acélosan rugalmas, kiegyenlített kedélyű emberé. (V. sz. Kr. e.) Száz évvel később már megváltozott az ideál: graciózusabb, könnyebb, mozgalmasabb lesz, hogy aztán a tulhalmozott, kiduzzadó izmok, a féktelen inozgalmasság kultuszában találja meg új embereszményét. Az athlétából így válik lassan gladiátor és megérkezünk a római császárkorba.

Róma uralma sportszempontból hanyatlást jelent, mert most már a társadalom nem maga üzi a sportot, hanem mesterembereket tart, akik helyette vesződnek és viszik vásárra bőrüket. A népvándorlás bekövetkeztével a sportkultura a feledés homályába merül és mint sport — ugy Európában mint Európán kívül — egyideig újra csak a vadászat szerepel. A vadászat ábrázolását a XIII. századtól kezdve találjuk gyakrabban, miniatúrákon, falikárpitokon, meseszerű, misztikus pompába stilizáltan. Addig a képzőművészet szinte kizárólag a vallásos tárgykört uralta. (Az európai gótikus remekművektől nem egészen idegen szellemű a perzsa miniatúrák és szőnyegek képes vadászat-ábrázolása.)

A renaissance, a »klasszikus ókor ujjaszületése« korában (XV—XVI. sz.) a kultura újra megtalálja legszorosabb kapcsolatát a klasszikus ókori kulturával. A művészek keresve keresik az alkalmat, hogy meztelen férfitestet ábrázolhassanak és ez új emberalkat vérrokona az antik emberideálnak: büszke, derüs, öntudatos, acélosan rugalmas testü. A Dávidok és Szent Györgyök, ha témájuk szerint nem is, de kifejezésük szerint tulajdonképpen átsportolt testü ifjak. A renaissance ideálja az ugynevezett *gentiluomo*, aki nemcsak az összes szellemi tudományok és művészetek terén otthonos, de a lovaglás, vívás, uszás terén is kiválót teljesít. A XV. században egyébként megteremtődött egy új művészeti ág: a sokszorosító grafika, nevezetesen a fametszet, rézmetszet és valamivel későbbben a rézkarc művészete. Ezentul se szeri se száma azon vitézi játékokról, vadászatról, vívásról szóló könyveknek, melyeket metszett illusztráció tarkít. Ezek az illusztrációk azonban művészi szempontból nem mindig számottevő alkotások. A festészetben és szobrászatban a szigoruan vett sport ábrázolását csak ritkán találjuk. Németalföldi téli tájképeken gyakran látni korcsolyázó, szánkázó embereket, de ezek a

kis figurák csak kisegítő elemei, staffázsai a tájképnek. Uralkodók, arisztokraták szívesen örökítették meg magukat vadászszákmányukkal (metszeten, festményen, falkárpiton), de ezek az ábrázolások mit sem árulnak el a vadászat sportszerűségéből.

Ha a legújabb kor művészetét tekintjük, (a XIX. sz. eleje óta), akkor megállapíthatjuk, hogy ugyanoly mértékben, ahogy a görög ókor utánzása terjedt, szaporodott a labdázó, ijjazó, súlydobó, birkozó ifjak és marathoni futók ábrázolása is. Itt azonban nem új művészi ötletek visszaadásáról van szó, hanem a régiek megkísérelt utánzásáról. A modern sportok közül különösen a lóverseny izgatta a művészek fantáziáját. A száguldó, káprázatos gyors mozgás művészi visszaadása az impresszionizmusban érte el a tetőpontját. A mozgás jellegzetességének megfigyelése terén sokat köszön a modern európai művészet a japánoknak. Különösen ismeretessé váltak pl. Hokusai tornász-fanulmányai.

Soha nem volt és ma különösképpen nem lehet a művész célja, a sportoló embert valóságként, tanító szempontból megörökíteni: hisz az üveg-lencse és a fényérzékeny lemez többet lát az emberi szemnél. A művész feladata legföljebb az lehet, *a modern sportoló ember szellemét, típusát* sürített kifejezőerővel megrögzíteni. A ma élő művészek, különösen a festők és grafikusok közül nem egyet foglalkoztat ez az érdekes feladat, aminek bizonyossága például, hogy 1927-ben a berlini Sezession helyiségében nagy kiállítást rendeztek »Művészet és sport« cimen.

Meg kell emlékeznünk arról a hatásról is, amit a sport a karikatura művészetére gyakorol. A karikatura tulajdonképpen a legújabb kor szüleménye. A karikatura kiemeli, egyoldalúan erősíti, túlozza azokat a vonásokat, melyek az átlagtól eltérnek és melyek a célon túllőnek. Ilyképpen a sport, különösen kinövésével és az átlagtól való eltérésre vonatkozó követelményével, kitűnő karikaturaanyagul szolgál. A múlt század első felében *Daumier*, a híres francia karikaturista *Fürdőzők*-sorozatában még a nyárspolgári elesenevészedettség, merevség, elhízottság és az uszás szépségének szörnyű ellentétét gunyolta ki. Rokonfajú volt a husz-harminc év előtti közkeletű autózó-karikatura, mely az autósport hívét rendszerint az országot szélén a motor alatt hanyattfekve, srófkulccsal és olajozóval a kezében ábrázolta. Az újabb sportkarikatura céltáblája elsősorban a rekorder, akiről ugyanannyi torzkép készül, mint a nagy politikusokról. A karikaturista az egyes sportnagyságok egyéni sportágával összefüggésben álló testi vagy jellembeli sajátosságait emeli ki túlozva és torzítva. Ma szinte minden nevesebb karikaturista foglalkozik sportkarikaturával is.

Az a művészi terrénum azonban, amelyre legközvetlenebb és legtermészetesebb hatást gyakorol a sport: a szinpadí művészet.

A színészképzés ősidői óta nagy feladat hárul a testnevelésre. A színészet ősforrása az istentisztelet, még pedig az istentiszteleti dráma csakugy, mint az istentiszteleti tánc. A régi görögség színészeitől teljes athlétikai képzettséget követelt meg. A barokk-korban is a színészi oktatásügynék sokkal lényegesebb alkatrésze volt a tánc- és tornaképzés mint újabban. A mai színiiskolákban kötelező a vívás- és táncoktatás, de nem oly értelemben, hogy ez az oktatás megvethette volna a helyes mozgás alapjait. Csak legújabban terelődik a figyelem fokozott mértékben a színészi testnevelés fontosságára. A színésznek t. i. hangjával egyenrangú kifejezőeszköze a mozdulat. De szépen és kifejezően csak az mozoghat, aki megtanul egész teste, minden izma, idege és ízülete felett uralkodni. Színészeink közül a tornailag és táncilag sokoldalúan képzettek mozognak igazán jól és sok kiválóan tehetséges színész produkciója azért hat félszegen és néha a legfenségesebb pillanatokban nevet-

ségesen, mert csúnyán, testileg műveletlenül mozog. Helyesen érzi a helyénvaló mozdulatot, de a teste fölötti uralom hiánya miatt nem tudja a mozdulatot megfelelő formába önteni.

Érdekes, hogy a legújabb külföldi drámairodalomban igen nagy szerepet visz az akrobatikus és a tánci elem. Ha megfontoljuk, hogy a sport a mai korszakban mélyen gyökerező követelmény, úgy nem kell csodálkoznunk azon, ha az új dráma is a testi ügyesség követelményével lép fel a színésszel szemben.

A sport, mint a színmű tárgya, ismételten előfordul az utolsó évtizedek irodalmában, így különösen a turf és a labdarugás. Az újabb vígjátékok és operettek megszokott típus-figurája pedig a tetőtől-talpig csupa sportszerűségtől duzzadó fiú és lány, a régi »naturburs« és »naíva« modern kiadása.

A legújabb korban a sport igen hálás és gyakori téma lett a filmen. Itt már a színész tökéletesen képzett sportember kell, hogy legyen.